

**КДБ ПРОТИ ІВАНА ДЗЮБИ:
ДО ІСТОРІЇ ПЕРЕДАЧІ
В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНУ
ПРАЦІ «ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМ
ЧИ РУСИФІКАЦІЯ?»**
(документи кримінальної справи № 55)

**KGB VS IVAN DZYUBA:
TO THE HISTORY OF THE TRANSMISSION
OF THE PIECE “INTERNATIONALISM
OR RUSSIFICATION?” TO CZECHOSLOVAKIA**
(documents of the criminal case No. 55)

Кримінальна справа № 55 Івана Дзюби за ст. 62 ч. 1 КК УРСР у 18 томах зберігається нині у фондах Галузевого державного архіву СБУ в м. Києві (Ф. 69260 ФП). До моменту проголошення Незалежності України розміщувалася в архіві 10-го відділу КДБ при Раді Міністрів УРСР у кримінальному фонді. Хронологічні межі справи позначені такими датами: 12 квітня 1972 р. — 18 січня 1973 р. «Опікуном» І. Дзюби був ст. слідчий слідчого відділу КДБ майор Микола Михайлович Кольчик. У спогадах «Не окремо взяте життя» І. Дзюба так пише про «свого» слідчого, натоді вже небіжчика: «Він керував слідчою групою і проводив більшість допитів (хоч у багатьох випадках справу перебирав «суворіший» Бідьовка, а інколи з'являвся й третій, з Черкас, прізвище якого я забув)». У колі «дисидентів» мав репутацію «ліберального» слідчого, вів справу В. Мороза, був «високого рівня фахівець, працював хитріше й тонше, ніж решта. Не буду грішити: в мене ніяких претензій до Кольчика не лишилося, він не виявляв ніякої упередженості, не вдавався до обманних рухів, не силував до якихось потрібних йому свідчень. Дуже порядно поводився з Мартою як дружиною заарештованого, коли вона до нього зверталася»¹. Така «характеристика» свідчить про глибoku порядність І. Дзюби та правдивість і його спогадів, і показань на суді.

За обсягом кожен том кримінальної справи І. Дзюби сягає до 320 арк., має, так би мовити, й своє «цільове призначення» — містить конфісковані речові докази (листи, книжки тощо), рецензії на праці І. Дзюби й інші «антирадянські» документи та матеріали, протоколи різного роду експертиз (зокрема, й мовних), копії та оригінали самвидаву, різного роду довідки, донесення, копії друкованих матеріалів та ін. Та найбільший масив становлять протоколи допитів (а було їх десятки) головного винуватця, а також численних свідків (зокрема, І. Світличного, З. Франко, М. Коцюбинської, Ю. Бадзя, О. Бердника, Є. Сверстюка, Р. Корогодського, С. Параджанова та багатьох інших), у тому числі й закордонних (Ю. Бачі, М. Мушинки, З. Генрик-Березовської, П. Му-

¹ Дзюба І. Не окремо взяте життя / І. Дзюба. – Київ : Либідь, 2013. – С. 365.

рашка, Г. Коцурової, А. Куримського). Допити проводилися у різних містах України (Києві, Львові, Тернополі, Ніжині, Ужгороді) та в м. Кошице (ЧРСП).

Здебільшого протоколи «укладав» майор М. Кольчик, але були й випадки, коли відповіді та пояснення на запитання слідчого вносили самостійно допитуваний. Кожен аркуш протоколу (це спеціально надруковані бланки) засвідчений власноручно підписом чи то підсудним, чи свідком, а в кінці протоколу містилося обов'язкове речення — *«Протокол прочитав. З моїх слів записано правильно. Підпис»*, яке узаконював своїм підписом також і слідчий.

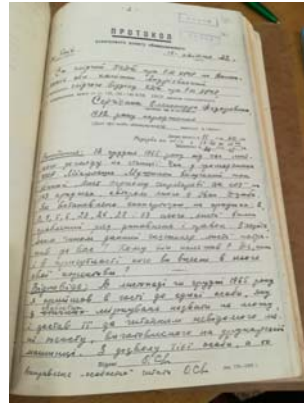
Увазі читачів пропонуються протоколи допитів, пов'язані зі з'ясуванням слідчими КДБ факту передачі праці І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» за кордон, зокрема самого автора «трактату», а також інших осіб-свідків (зокрема, Г. Аврахова, О. Коцюби, Ю. Бачі, М. Мушинки, І. Чендея), причетних до цієї події, що відбулася в травні в 1966 р. в Ужгороді в помешканні закарпатського письменника. Особливу цінність має протокол очної ставки Г. Аврахова та О. Коцюби, який, так би мовити, корегує окремі факти, викладені в спогадах та окремих публікаціях Г. Аврахова ² з цього приводу. Це також стосується й спогадів М. Мушинки ³ — першого, на жаль, невдалого, «перевізника» за кордон цієї праці І. Дзюби в 1965 р. Загалом усі документи, зібрані працівниками КДБ у справі І. Дзюби, вартують на публічне оприлюднення (у розмові з автором цих рядків 08.06.2020 р. Іван Михайлович Дзюба схвалив цю ініціативу), оскільки за своєю значимістю вони є надзвичайно цінними для дослідників у різних аспектах гуманітаристики, оскільки розкривають *de facto* один із найбільш цікавих і водночас складних періодів в історії української літератури, культури та громадсько-політичного життя, означеного як шістдесятництво.

Сидір Степанович КІРАЛЬ,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач відділу національної бібліографії НБУВ,
заслужений діяч науки і техніки України
(Київ, Україна)
<https://orcid.org/0000-0002-3925-3203>
Sydir KIRAL,
Doctor of Philological Sciences, Professor,
Head of the Department of National Bibliography, VNLU,
Honored Worker of Science and Technology of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

---

² Див.: Аврахов Г. Сповідне слово про Івана Дзюбу / Г. Аврахов. – Слово і Час. – 2004. – № 2. – С. 70–72; Його ж. Її всі звали Леся Йосипівна: Штрихи до портрета Л. Й. Коцюби / Г. Аврахов // Дивослово. – 2005. – № 8. – С. 54–55.

³ Мушинка М. Колеса крутяться... : біо-бібліографія академіка Миколи Мушинки. Кн. 1 : Спогади / М. Мушинка. – Пряшів : Фондація «Карпати», 1998. – 205 с.; Його ж. Взаємозв'язки Івана Чендея з українцями Словаччини та мої стосунки з ним / М. Мушинка // Слово і Час. – 2012. – № 12. – С. 41–57.

ПРОТОКОЛ

додакового допиту обвинуваченого ⁴

м. Київ

23 листопада 1972 р.

старший слідчий КДБ при РМ УРСР майор Кольчик

в приміщенні слідвідділу КДБ при РМ УРСР

з додержанням вимог ст. ст. 143, 145 і 146 КПК УРСР, допитав

Дзюбу Івана Михайловича

(прізвище, ім'я по батькові)

(Дані про особу обвинуваченого маютья в справі)

Допит почато в 15 год. 30 хв.

Закінчено в 18 год. 00 хв.

Запитання: Чи знаєте Ви Аврахова Григорія Герасимовича, якщо знаєте, то як і які у Вас з ним відношення?

Відповідь: Про Аврахова, ім'я та по батькові його не пригадую, я довідався років 5 тому назад. Про нього, як літературознавця, стало мені відомо з нашої преси.

Особисто з Авраховим я познайомився десь у 1970 чи 1971 році. В той час у видавництві «Дніпро», де я працював, готувалася до друку його книжка про Лесю Українку. Він якось приходив у видавництво з приводу цієї книги і хтось із наших спільних знайомих, не пригадую, хто саме, познайомив нас. Якоїсь тривалої розмови між нами не було. Наскільки я пригадую, більше з Авраховим я не зу-

⁴ Протоколи — це спеціально віддруковані бланки, а внесені записи позначено курсивом. У більшості випадків запитання і відповіді записано від руки. Усі протоколи підшити в конкретному томі кримінальної справи І. Дзюби, що вказано під кожним документом. — С. К.

стрічався. Де та ким він працює — я не знаю. Відносини з ним у мене нормальні.

Ні я Аврахову, ні він мені ніякої літератури не давали. Чи мав Аврахов мою роботу «Інтернаціоналізм чи русифікація?» — не знаю.

Запитання: Що Вам відомо про передачу Авраховим у 1966 році фотокопії Вашої роботи «Інтернаціоналізм чи русифікація?» громадянину ЧССР — Бачі Юрію?

Відповідь: Чи знайомі між собою Бача Юрій та Аврахов, я не знаю, чи передавав Аврахов Бачі мою роботу «Інтернаціоналізм чи русифікація?» і чи мав він її, мені не відомо. Про своє знайомство з Авраховим Бача мені нічого не говорив.

Чи знайомий Аврахов з Чендеем ⁵ Іваном, я не знаю.

Запитання: Розкажіть, які стосунки у Вас були з Корогодським Романом Мироновичем, чи обмінювалися ви з ним будь-якими матеріалами «самвидаву»?

Відповідь: Корогодського Романа я знаю приблизно з 1962–1963 року. Познайомився з ним десь в літературних колах, після чого принагідно зустрічався з ним, підтримував приятельські стосунки. Відносини з Корогодським у мене нормальні.

Пригадую, що Корогодський кілька разів давав мені читати попередні варіанти надрукованих пізніше в радянській пресі своїх літературно-мистецьких статей і радився зі мною з приводу них, зокрема статтю про Марію Приймаченко, про кінофільм «Чорний птах з білою ознакою» та сценарій документального фільму про Анатолія Петрицького, написаний ним.

Будь-якої літератури «самвидаву» ні я Корогодському, ні він мені не давали. Своєї роботи «Інтернаціоналізм чи русифікація?» Корогодському я не давав, про неї у нас ніякої розмови не було, і чи читав він цю роботу — я не знаю. Будь-яких висловлювань антирадянського змісту від Корогодського мені чути не доводилося.

Як пригадую, в 1970 році на запрошення Корогодського, я прийшов до нього на квартиру, здається 22 травня. Тоді на квартирі Корогодського відбулося щось на зразок літературного вечора, присвяченого пам'яті Т. Г. Шевченка. На ньому були Світличний Іван, Євген Сверстюк, Плющ Леонід та ще хтось із наших спільних знайомих, не пригадую, хто саме. Кожний з присутніх сказав тоді кілька слів про творчість Шевченка. Розмови велись лише на літературну тему, будь-яких розмов політичного змісту не було.

Чи відбувалися на квартирі Корогодського ще коли такі вечори — я не знаю.

---

⁵ В оригіналі «Чандеем». — С. К.

Десь в кінці 1971 року, зайшовши до мене до дому, Корогодський поцікавився моїм ставленням до якихось колективних виступів на захист заарештованих, зокрема Строкатової. Я відповів йому, що ні в яких подібних виступах участі брати не буду. Через кілька днів до мене звернувся Плахотнюк Микола, запропонувавши мені підписати текст якогось документа на захист Строкатової, від чого я також відмовився.

Запитання: Раніше на допитах Ви показали, що в 1966 чи 1967 році давали для ознайомлення свою роботу «Інтернаціоналізм чи русифікація?» Пархоменку Павлу Тихоновичу. Допитаний по справі як свідок Пархоменко на допиті 16 листопада 1972 року показав, що згадану роботу Ви йому не давали, а лише показували і розповідали про неї. Ці покази Вам зачитуються. Що Ви можете пояснити з приводу цих показів Пархоменка?

Відповідь: Я не можу категорично стверджувати, що я давав Пархоменкові свою роботу «Інтернаціоналізм чи русифікація?». Можливо, що було саме так, як показав Пархоменко, тобто, можливо, я лише розповідав Пархоменкові про цю роботу і показував її йому, а за давністю часу я, очевидно, переплутав події і помилково показав, що давав Пархоменкові читати згадану роботу.

Протокол прочитав. З моїх слів записано правильно. І. Дзюба.

Допитав: Ст. слідчий слідвідділу КДБ при РМ УРСР
майор Підпис (Кольчик).

(Т. 2, арк. 380–386, текст рукописний).

ПРОТОКОЛ

додаткового допиту обвинуваченого

м. Київ

9 жовтня 1972 р.

старший слідчий КДБ при РМ УРСР майор Кольчик

в приміщенні слідвідділу КДБ при РМ УРСР

з додержанням вимог ст. ст. 143, 145 і 146 КПК УРСР, допитав

Дзюбу Івана Михайловича

(прізвище, ім'я по батькові)

(Дані про особу обвинуваченого маютья в справі)

Допит почато в 10 год. 30 хв.

Закінчено в 12 год. 00 хв.

Запитання: Чи знаєте Ви Чендея ⁶ Івана Михайловича, коли знаєте, то як і які у Вас з ним взаємовідносини?

Відповідь: Як літератора Чендея Івана Михайловича я знаю давно, особисто з ним я знайомий приблизно з 1968–1969 року. Познайомився з ним, очевидно, на якійсь літературній нараді у Києві. Відносини з ним у мене нормальні. З Чендеєм я зустрічався 2 чи 3 рази, як мені здається, у видавництві «Дніпро», де я працював, а він заходив туди у зв'язку з своїми літературними справами.

Під час зустрічей з Чендеєм розмови з ним велися про його літературну діяльність.

Написаного мною документу «Інтернаціоналізм чи русифікація?» я Чендеєві не давав і він його у мене не просив. Чи читав Чендей цей документ — я не знаю, бо на цю тему розмови з ним не мав.

Десь у 1968 році мені довелося прочитати, не пригадую за яких обставин, лист Чендея до керівництва Спілки письменників України, в якому він після своєї поїздки до Чехословаччини, ставив питання про культурно-національні проблеми українців у Словаччині та висловлював ряд пропозицій про налагодження культурних контактів між ними та відповідними організаціями УРСР. Хто мене ознайомив з цим листом — не пригадую, але у всякому разі — не Чендей. З самим же Чендеєм я ніякої розмови про цей його лист не мав.

З Чендеєм я зустрічався тільки в Києві десь в останні роки, у м. Ужгороді я з ним не зустрічався.

Чи був Чендей знайомий з Бачею Юрієм і чи передавав він йому будь-які матеріали «самвидаву», у тому числі «Інтернаціоналізм чи русифікацію?» — мені невідомо.

Будь-яких висловлювань антирадянського наклепницького змісту від Чендея я не чув.

Протокол прочитав. Записано правильно. І. Дзюба.

Допитав: Ст. слідчий слідвідділу КДБ при РМ УРСР
майор Підпис (Кольчик).

(Т. 2, арк. 234–236, текст рукописний).

---

⁶ В оригіналі «Чандея». — С. К.

ПРОТОКОЛ

допиту свідка

м. Ужгород

26 жовтня 1972 р.

Допит почато в 10 год. 00 хв.

Закінчено в 17 год. 00 хв.

ст. слідчий слідвідділу КДБ при РМ УРСР майор Кольчик
в приміщенні *УКДБ при РМ УРСР по Закарпатській обл.*
з додержанням вимог ст. ст. 85, 167 і 170 КПК УРСР, допитав як
свідка

1. Прізвище *Чендей* 2. Імя *Іван*
3. По-батькові *Михайлович* 4. Дата народження *1922*
5. Місце народження *Дубове Тячевського р-ну Закарпатської обл.*
6. Національність і громадянство *українець, гр-н СРСР*
7. Партийність *безпартійний* 8. Освіта *вища*
9. Рід занять *письменник, член СПУ*
10. Місце проживання *м. Ужгород, вул. Висока, 15*
11. Паспорт *з собою не має, посвідчення члена СПУ № 3932*
12. В яких стосунках з обвинуваченим і потерпілим —

У відповідності з ч. III ст. 167 КПК УРСР Чендею І. М. роз'яснені обов'язки свідка, передбачені ст. 70 КПК УРСР, і його попереджено про відповідальність за ст. 179 КК УРСР за відмову або ухиляння від дачі показань і за ст. 178 КК УРСР за дачу завідомо неправдивих показань.

Підпис

(підпис свідка)⁷

На пропозицію дати показання по всіх відомих йому обставинах свідок показав:

Дзюбу Івана Михайловича я знаю давно як літературного критика. Особисто познайомився з ним приблизно у 1968-69 році в м. Києві під час одного приїзду туди в літературних справах. Відтоді, буваючи у Києві, я кілька разів принагідно зустрічався з Дзюбою. Наші розмови стосувалися літературних питань.

Будь-яких розмов антирадянського наклепницького змісту від Дзюби мені чути не доводилося. Відносини з ним у мене були нормальні.

Взагалі Дзюбу знаю як здібного літератора-критика. Зустрічався я з ним у видавництві «Дніпро», а також просто десь на вулиці. Дома я у нього ніколи не був, хоч адресу його маю.

⁷ Кожний аркуш протоколу засвідчено підписом свідка І. Чендея. — С. К.

З приводу написання та поширення роботи Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?»⁸ могу пояснити таке.

Як пригадується, у травні 1966 року в Ужгороді відбувалася наукова конференція літераторів-новелістів. На цю конференцію, серед інших, прибули також Бача Юрій з Чехословаччини та Аврахов Григорій Герасимович з Києва, або Умані⁸ — не пригадую точно, де він у той час працював.

Бача Юрій — літературознавець з Пряшева. З ним я знайомий приблизно з 1957–58 року, з часу моєї поїздки в групі літераторів Закарпаття до Пряшева. Відтоді я кілька разів зустрічався з Бачею в Ужгороді, куди він приїздив як турист та учасник конференції в університеті. Відносини у мене з ним нормальні.

Аврахова Григорія Герасимовича знаю приблизно з 1959 року як викладача Черкаського пединституту, який закінчила заочно моя дружина. З того часу я кілька разів з Авраховим зустрічався на письменницьких форумах у Києві. Відносини з ним у мене нормальні. Наскільки мені відомо, зараз Аврахов працює в інституті культури у Києві викладачем української літератури.

Отже, в травні 1966 року, вже коли закінчувалась згадана конференція новелістів, Аврахов підійшов до мене і спитав, чи я ще зустрінуся з Бачею Юрієм. Я відповів, що він має ще зайти до мене додому перед своїм від'їздом до Чехословаччини. Аврахов тоді попросив передати Бачі невеличкого пакуночка, загорнутого в папір. Сказав при цьому, що це Бачі передають знайомі з Києва. Хто саме — не назвав. Конференція проходила 2 чи 3 дні. Чи були знайомі між собою Аврахов і Бача — я не знаю. Чому Аврахов не передав цього пакунка Бачі сам — мені не відомо.

Про вміст пакуночка Аврахов мені не сказав нічого і я його не питав. За розміром цей пакунок міг нагадувати невеличку шкатулку з одеколоном — приблизно трохи менша розмірів поштової листівки.

Цей пакунок від Аврахова я прийняв і того ж дня, коли перед своїм від'їздом Бача зайшов до мене додому попрощатися, я йому передав цей пакуночок. Не пригадую, чи говорив я йому від кого цей пакунок, але гадаю, що міг сказати йому, що пакунок передається з Києва.

Бача поспішав, пакуночок сунув до кишені, попрощався з родиною і поїхав.

З Авраховим я після цього ніяких розмов про цей пакунок не мав.

Приблизно через 2–3 роки в розмові з Бачею (очевидно, під час одного з його приїздів до Ужгорода) у нас якось зайшла розмова про згаданий пакунок. При цьому Бача сказав мені, що в тому пакунку

---

⁸ І. Чендей обмовився і замість Ніжина помилково назвав Умань. — С. К.

була фотокопія роботи І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?». Він сказав, що прочитав цю роботу. Як він даліше розпорядився нею — про це мова не велася.

Особисто від Дзюби цієї роботи я не одержував — не було випадку, щоб він її мені пропонував для читання і я її у нього не просив.

Гадаю, що до передачі фотокопії «Інтернаціоналізму чи русифікації?» Бачі сам Дзюба ніякого відношення не мав.

Влітку 1968 року написаного мною листа Президії Спілки письменників України про доцільність більш тісніших культурних зв'язків між СПУ та письменниками української філії Пряшівщини я Дзюбі для читання не давав. Хто міг його познайомити з цим листом — мені невідомо. Будь-яких матеріалів від Дзюби я не отримував.

Протокол прочитав. З моїх слів покази записано правильно. Підпис.

Допитав: Ст. слідчий слідвідділу КДБ при РМ УРСР
майор Підпис (Кольчик).

(Т. 6, арк. 243–248, текст рукописний).

ПРОТОКОЛ

допиту свідка

м. Київ

8 грудня 1972 р.

Допит почато в 10 год. 00 хв.

Закінчено в 13 год. 00 хв.

ст. слідчий слідвідділу КДБ при РМ УРСР майор Кольчик
в приміщенні *слідвідділу КДБ при РМ УРСР*
з додержанням вимог ст. ст. 85, 167 і 170 КПК УРСР, допитав як свідка

1. Прізвище *Аврахова* 2. Ім'я *Григорія*
3. По-батькові *Герасимовича* 4. Дата народження *1922*
5. Місце народження *с. Попельнасте Кіровоградської області*
6. Національність і громадянство *українець, гр-н СРСР*
7. Партійність *член КПРС* 8. Освіта *вища*
9. Рід занять *проректор по заочній освіті Київського інституту культури (тел. 79-44-20)*
10. Місце проживання *м. Київ, пр. 50-річчя Жовтня, 9, кв. 128 (тел. немає)*
11. Паспорт *VIII – ИП №7393305*

12. В яких стосунках з обвинуваченим і потерпілим —

У відповідності з ч. III ст. 167 КПК УРСР *Аврахову Г.Г.* роз'яснені обов'язки свідка, передбачені ст. 70 КПК УРСР, і його попереджено про відповідальність за ст. 179 КК УРСР за відмову або ухилення від дачі показань і за ст. 178 КК УРСР за дачу завідомо неправдивих показань.

Підпис

(підпис свідка)

На пропозицію дати показання по всіх відомих йому обставинах свідок показав:

З Дзюбою Іваном Михайловичем я особисто не знайомий. Проте від своїх знайомих, не пригадую, від кого саме, мені довелося чути, що є робота Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?», в якій йдеться про те, що нібито на Україні іде процес підсиленої русифікації. Саму роботу я не мав і ніколи її не читав. Чи поширював Дзюба цю свою роботу і чи потрапила вона за кордон — мені про це невідомо.

З Чендеєм Іваном Михайловичем я познайомився десь в 1950 роках, коли його дружина навчалася в Черкаському педінституті, де я працював деканом факультету. З того часу я принагідно зустрічався з Чендеєм. Відносини у мене з ним нормальні.

З громадянином Чехословаччини Бачею Юрієм я познайомився десь в 1966 році на науковій конференції літературознавців у м. Ужгороді. Зблизились ми з ним як літературознавці, мали розмови з питань літератури. Після цього стали листуватися. Десь в 1967 році я відвідав Чехословаччину і зупинявся у Пряшеві, де бачився з Бачею Юрієм та познайомився з Мурашком Павлом.

В липні 1971 року на запрошення Бачі я вдруге відвідав Чехословаччину. Два дня жив у Бачі в Пряшеві, також бачився з Мурашком Павлом.

Мої розмови з Мурашком та Бачею стосувалися лише питань літератури. Будь-яких розмов про «самвидавівські» документи, в тому числі і про роботу Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» у мене ні з Мурашком Павлом, ні з Бачею Юрієм не було.

Чи знайомилися Бача та Мурашко з роботою Дзюби — мені не відомо.

Ніякої літератури особисто від себе чи від інших я як Бачі, так і Чендею⁹ ніколи не передавав. Коли я приїздив в Ужгород, то будь-яких доручень передати якийсь пакунок Бачі чи Чендеєві я не мав.

⁹ У протоколі «Чандею». — С. К.

З приводу пред'явлених мені показів Чендея Івана Михайловича від 26 жовтня 1972 року про те, що в 1966 році під час мого перебування на конференції в Ужгороді я передав йому для Бачі пакунок, — з приводу цих показів Чендея можу сказати, що вони не відповідають дійсності. На конференції я дійсно зустрічався з Бачею і з Чендеєм, але ніякого пакунка ні Чендею, ні Бачі я не передавав. Чому дав такі покази Чендей — я не знаю.

Не стверджую я також і зачитані мені покази Дзюби Івана Михайловича, дані ним на допиті 23 листопада 1972 року про те, що нібито у 1970 чи 1971 році нас з ним хтось познайомив у видавництві «Дніпро». В той час я дійсно частенько бував у видавництві «Дніпро», але ніякої нагоди познайомитись з Дзюбою у мене не було. Очевидно, Дзюба помиляється, говорячи, що ми з ним знайомились.

Протокол допиту прочитав. Записаний з моїх слів вірно. 8 грудня 1972 р. Аврахов.

Допитав: Ст. слідчий слідвідділу КДБ при РМ УРСР
майор Підпис (Кольчик).

(Т. 6, арк. 249–253, текст рукописний).

ПРОТОКОЛ

допиту свідка

м. Київ

11 грудня 1972 р.

Допит почато в 10 год. 00 хв.

Закінчено в 13 год. 30 хв.

ст. слідчий слідвідділу КДБ при РМ УРСР майор Кольчик
в приміщенні слідвідділу КДБ при РМ УРСР
з додержанням вимог ст. ст. 85, 167 і 170 КПК УРСР, допитав як
свідка

1. Прізвище *Аврахова*
2. Ім'я *Григорія*
3. По-батькові *Герасимовича*
4. Дата народження *1922*
5. Місце народження ¹⁰
6. Національність і громадянство
7. Партійність
8. Освіта
9. Рід занять
10. Місце проживання

¹⁰ Навскіс на документі напис: «Інші дані є в справі». — С. К.

11. Паспорт

12. В яких стосунках з обвинуваченим і потерпілим —

У відповідності з ч. III ст. 167 КПК УРСР _____ роз'яснені обов'язки свідка, передбачені ст. 70 КПК УРСР, і його попереджено про відповідальність за ст. 179 КК УРСР за відмову або ухилення від дачі показань і за ст. 178 КК УРСР за дачу завідомо неправдивих показань.

Підпис

(підпис свідка)

На пропозицію дати показання по всіх відомих йому обставинах свідок показав:

Запитання: На допиті 8 грудня 1972 року Ви показали, що під час свого перебування в 1966 році в м. Ужгороді на конференції Ви ніякого пакунка Чендесві Івану Михайловичу не передавали. Чи відповідають дійсності ці Ваші покази?

Відповідь: Ні, в дійсності було не так, як я показав на допиті 8 грудня цього року. А було ось як. Напередодні мого від'їзду на конференцію до Ужгорода в 1966 році до мене в кабінет в Ніжинському педінституті зайшла викладач цього інституту Коцюба Леся Йосипівна. Вона знала про мій від'їзд на конференцію, знала й про те, що на ній буде хтось з Чехословаччини. Вона попросила мене передати комусь із чеських учасників конференції невеличкий пакуночок, розміром приблизно 15x20 см, загорнутий акуратно в папір. Чи знала Коцюба, що на конференції буде Юрій Бача і чи просила передати саме йому цей пакунок — не пригадую. Про вміст пакунка мови не було і я не знаю, чи знала Коцюба про те, що там знаходиться. Наскільки пригадую, Коцюба мені сказала, що цей пакунок — від київських друзів.

Не надаючи ніякого значення пакунку, я взяв його в портфель і привіз до Ужгорода. Під час конференції я познайомився з Бачею Юрієм. Там, крім Бачі, було ще двоє учасників конференції з Чехословаччини, але з ними я майже не знайомий. Про пакунок Коцюби я забувся і згадав про нього десь в останній день конференції. Тоді я запитав Чендея, чи буде він ще бачитись з Бачею і попросив його передати цей пакунок Бачі, повторивши фразу, що цей пакунок від київських друзів. Чендей згодився передати і я віддав йому цей пакунок. Поскільки я сам не знав, що знаходиться в пакунку Коцюби, то ніякої мови з Чендесем про його вміст не було.

Я ще раз хочу підкреслити, що не можу пригадати, чи Коцюба просила передати цей пакунок Бачі, чи просто вона просила передати його комусь з членів чеської делегації, а я вже сам вирішив передати його Бачі, поскільки познайомився саме з ним на конференції.

Наскільки я пригадую, повернувшись з конференції, я сказав Коцюбі, що її пакунок я передав через Чендея Бачі Юрію. Більше ніколи ніяких розмов з Коцюбою про цей пакунок у мене не було.

Під час моїх зустрічей з Бачею після цього ніяких розмов про цей пакунок не було. І про те, що в тому пакунку була фотокопія роботи Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» я дізнався лише 8 грудня цього року з пред'явлених мені показів Чендея Івана. Про Коцюбу Лесю мені відомо, що вона і зараз працює в Ніжинському педінституті на кафедрі літератури. Відносини у мене з нею були нормальні. Будь-яких розмов про матеріали «самвидаву» у мене з нею ніколи не було, ніякої «самвидавівської» літератури я не у неї не бачив. Звідки вона взяла цей пакунок — мені не відомо, хоч гадаю, що цей пакунок їй був переданий кимось. Відносно будь-яких знайомств Коцюби в Києві мені нічого не відомо.

На допиті 8 грудня 1972 року я не розповів про це лише тому, що мені було важко психологічно розповідати про факт, який пов'язаний з жінкою — Коцюбою. До того ж я об'єктивно відчуваю в цьому свою вину і шкодую про те, що сталося.

У всьому іншому мої покази на допиті 8 грудня 1972 року — є правдивими.

Протокол прочитав: з моїх слів записано правильно. Аврахов.

Допитав: Ст. слідчий слідвідділу КДБ при РМ УРСР
майор Підпис (Кольчик).
(Т. 6, арк. 254–261, текст рукописний).

ПРОТОКОЛ

допиту свідка

м. Київ

13 грудня 1972 р.

Допит почато в 10 год. 00 хв.

Закінчено в 11 год. 30 хв.

ст. слідчий слідвідділу КДБ при РМ УРСР майор Кольчик
в приміщенні слідвідділу КДБ при РМ УРСР
з додержанням вимог ст. ст. 85, 167 і 170 КПК УРСР, допитав як
свідка

1. Прізвище *Аврахова*
2. Ім'я *Григорія*
3. По-батькові *Герасимовича*
4. Дата народження *1922*
5. Місце народження ¹¹

¹¹ Навскіс на документі напис: «Інші дані є в справі». — С. К.

6. Національність і громадянство
7. Партійність
8. Освіта
9. Рід занять
10. Місце проживання
11. Паспорт
12. В яких стосунках з обвинуваченим і потерпілим —

У відповідності з ч. III ст. 167 КПК УРСР *Аврахову Г.Г.* роз'яснені обов'язки свідка, передбачені ст. 70 КПК УРСР, і його попереджено про відповідальність за ст. 179 КК УРСР за відмову або ухилення від дачі показань і за ст. 178 КК УРСР за дачу завідомо неправдивих показань.

Підпис

(підпис свідка)

На пропозицію дати показання по всіх відомих йому обставинах свідок показав:

Запитання: На допиті 11 грудня 1972 року Ви показували, що про вміст пакунку, одержаного в 1966 році від Коцюби Олександри Йосипівни для передачі його членам чеської делегації — вам нічого не було відомо.

Допитана як свідок по справі Коцюба Олександра Йосипівна показала, що вона говорила Вам про те, що має фотокопію роботи Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» і на Ваше прохання дала в 1966 році цю роботу Вам для ознайомлення. Що Ви можете пояснити з приводу цих показів Коцюби?

Відповідь: На допиті 11 грудня 1972 року я правдиво розповів про обставини одержання фотокопії роботи Дзюби від Коцюби та передачу його через Чендея Івана громадянину Чехословаччини — Бачі Юрію.

Про те, що Коцюба має фотокопію документа Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» у нас з нею розмови не було, не просив я її ознайомити мене з цим документом і вона мені його для ознайомлення не давала. Чому Коцюба говорить, що нібито ж дала мені фотокопію роботи Дзюби, щоб я нею ознайомився — не знаю.

Попова Павла Миколайовича я не знаю особисто і з ним ніколи не зустрічався. Чув, що він помер, але коли — не пригадую. Знаю також, що Коцюба підтримувала з ним стосунки і він консультував її по її науковій темі. Чи саме від Попова Коцюба одержала фотокопію Дзюби — я не знаю.

Протокол прочитав, з моїх слів записано правильно. Аврахов.

Допитав: Ст. слідчий слідвідділу КДБ при РМ УРСР
майор Підпис (Кольчик).

(Т. 6, арк. 260–262, текст рукописний).

ПРОТОКОЛ

ДОПИТУ СВІДКА

м. Ніжин

11 грудня 1972 р.

Допит почато в 22 год. 35 хв.

Закінчено в 23 год. 40 хв.

ст. слідчий слідвідділу КДБ при РМ УРСР майор Кольчик
в приміщенні міськвідділення КДБ
з додержанням вимог ст. ст. 85, 167 і 170 КПК УРСР, допитав як
свідка

1. Прізвище *Коцюбу* 2. Ім'я *Олександр*
3. По-батькові *Йосипівну* 4. Дата народження *1921*
5. Місце народження *с. Веселе Хортицького р-ну Запорізької обл.*
6. Національність і громадянство *українка, гр-ка СРСР*
7. Партійність *безпартійна* 8. Освіта *вища*
9. Рід занять *викладач Ніжинського педінституту, доцент, кандидат філологічних наук*
10. Місце проживання *м. Ніжин, вул. Червоних партизан, 15-в, кв. 69*
11. Паспорт *ІХ ИП №575998*

12. В яких стосунках з обвинуваченим і потерпілим —
У відповідності з ч. III ст. 167 КПК УРСР *Коцюбі О.Й.* роз'яснені
обов'язки свідка, передбачені ст. 70 КПК УРСР, і її попереджено про
відповідальність за ст. 179 КК УРСР за відмову або ухиляння від дачі
показань і за ст. 178 КК УРСР за дачу завідомо неправдивих показань.

Підпис

(підпис свідка)

На пропозицію дати показання по всіх відомих їй обставинах
свідок показала:

Особисто з Дзюбою Іваном Михайловичем я не знайома. Ніколи
з ним не зустрічалася, ніяких матеріалів ні я йому, ні він мені не
передавали.

Проте в 1966 році мені довелося ознайомитися з його роботою «Ін-
тернаціоналізм чи русифікація?». Було це за таких обставин. В той
час, в 1966 році, я працювала над статтями з фольклору. Моїм рецен-

зентом і порадиником був член-кореспондент АН УРСР професор Павло Миколайович Попов, який проживав у м. Києві по вул. Володимирській, в районі Золотих воріт, номера будинку зараз не пригадую. З Поповим Павлом Миколайовичем я знайома з 1962 року. Він був моїм офіційним опонентом на захисті моєї кандидатської дисертації. У мене з Поповим були непогані відносини, я часто зверталася до нього за порадою в галузі фольклору.

Отже, в 1966 році, не пригадую якому місяці, в якійсь науковій справі я зайшла додому до Попова. В розмові зі мною він сказав, що має роботу Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» і запропонував познайомитись з нею. Я проявила інтерес до цього і Попов дав мені фотокопію згаданої роботи, яку я взяла з собою в м. Ніжин. Як пригадую, фотокопія була великого розміру, не пригадую точно на стількох сторінках. Якоїсь розмови про повернення цієї роботи Попову не було. Від кого Попов одержав цю роботу, — не знаю.

Повернувшись в м. Ніжин, я ознайомила побіжно з цією роботою. Дати якусь оцінку цій роботі я зараз не можу, бо лише поверхово проглянула її та й за давністю часу вже не пригадую її змісту.

Як мені зараз пригадується, десь на початку 1966 року в розмові з тодішнім деканом Ніжинського педінституту Авраховим Григорієм Герасимовичем я сказала, що маю згадану роботу. Очевидно, Аврахов виявив бажання ознайомитися з нею і я дала цю фотокопію Аврахову для ознайомлення. Як пригадую, її я дала Аврахову на роботі — в інституті. Не надаючи якогось серйозного значення цій роботі, я після цього про неї ніякої розмови з Авраховим не мала. Домовленості про повернення мені Авраховим цієї роботи не було. Чи знайомив Аврахов когось з згаданою роботою і де вона знаходиться — я не знаю. Особисто я цю роботу нікому, крім Аврахова, не давала. З Авраховим я була знайома як колега по роботі в Ніжинському педінституті, де він приблизно до 1968 року працював деканом філологічного факультету. Відносини у мене з ним були нормальні. Крім згаданої роботи Дзюби із матеріалів «самвидаву» у мене нічого не було і Аврахову ніяких матеріалів не давала.

Чи мав Аврахов ще якісь матеріали «самвидаву» — не знаю. Будь-яких «самвидавівських» матеріалів у нього я не бачила і мови про них у нас не було.

Як я пригадую, в тому ж 1966 році Аврахов їздив на якусь наукову конференцію в м. Ужгород. Що то була за конференція — не пригадую. Чи були на ній делегати з Чехословаччини, чи зустрічався з ними там Аврахов і чи передавав він комусь із них роботу Дзюби — я не знаю. Бачі Юрія я не знаю і про передачу йому Авраховим роботи Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» мені нічого не відомо.

З Чендесем Іваном Михайловичем я також не знайома і чи зустрічався з ним Аврахов під час своєї поїздки в м. Ужгород в 1966 році — не знаю. Ніякої розмови з Авраховим напередодні його від'їзду на конференцію в Ужгород я не мала і ніяких просьб чи доручень, пов'язаних з цією поїздкою, у мене не було.

З приводу пред'явлених мені показів Аврахова Григорія Герасимовича, даних ним на допиті 11 грудня 1972 року, про те, що нібито фотокопію роботу Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» я дала йому в пакунок напередодні його поїздки в м. Ужгород з тим, щоб він передав цей пакунок Бачі Юрію чи комусь із членів чеської делегації ніби як від київських друзів, — з приводу цих показів Аврахова я можу пояснити, що вони не відповідають дійсності.

Фотокопію роботи Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» я дійсно дала Аврахову, але не для того, щоб він її передав комусь, а для того, щоб ознайомився сам з нею. І дала я цю фотокопію Аврахову незалежно від його поїздки на конференцію в Ужгород.

Про те, що він брав її з собою туди і передав Бачі Юрію через Чендея мені невідомо.

Як я вже казала, згадану фотокопію я дала Аврахову після того, як у нас з ним була про неї розмова. Дала її не для передачі комусь, а для ознайомлення самому Аврахову. Чи була ця фотокопія загорнута в якийсь папір — не пригадую. Наскільки я пригадую ніякої розмови з Поповим з приводу роботи Дзюби після її одержання від нього у мене не було. Дав Попов мені згадану фотокопію для того, щоб я ознайомилася з нею. Ніякого наміру передавати її за кордон ні в мене, ні в Попова не було. Чи знайомі Дзюба і Попов — не знаю. Здається, років два тому назад Попов Павло Миколайович помер.

Протокол прочитала, записано правильно. Підпис.

Допитав: Ст. слідчий слідвідділу КДБ при РМ УРСР
майор Підпис (Кольчик).

(Т. 6, арк. 263–269, текст рукописний).

ПРОТОКОЛ

очної ставки

м. Київ

13 грудня 19[72]]р.

*ст. слідчий слідвідділу КДБ при РМ УРСР майор Кольчик
в приміщенні слідвідділу КДБ на підставі ст. ст. 172 і 173 КПК
УРСР провів очну ставку між*

свідком Коцюбою Олександрою Йосипівною і
свідком Авраховим Григорієм Герасимовичем

До початку очної ставки свідки Коцюба Олександра Йосипівна та Аврахов Григорій Герасимович у відповідності з частиною 1 ст. 173 КПК УРСР попереджені про відповідальність за ст. 179 КК УРСР про відмову або ухилення від дачі показів і за ст. 178 ч. II КК УРСР за дачу завідомо неправдивих показів

Підпис Аврахова

Підпис Коцюби

Очну ставку почато в 13 год. 05 хв.
Закінчено в 16 год. 00 хв.

На запитання слідчого, чи знають вони один одного і які між ними взаємовідносини, свідки Коцюба О. Й. і Аврахов Г. Г. пояснили, що один одного вони знають по роботі в Ніжинському педінституті, відносини між ними нормальні.

Підпис Аврахова

Підпис Коцюби

Запитання до св. Коцюби: Розкажіть, коли, за яких обставин і з якою метою Ви передали Аврахову Григорію Герасимовичу фотокопію роботи І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?».

Відповідь: На початку 1966 року від Попова Павла Миколайовича в м. Києві я одержала для ознайомлення фотокопію роботи І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?». Ознайомившись побіжно з нею, я в розмові з Авраховим Григорієм Герасимовичем якось розповіла про те, що маю цю роботу. На його прохання я тоді ж дала йому для ознайомлення згадану фотокопію. Вона була невеликого розміру, десь 15x12 см, аркушів на 120–130. Як пригадую, цю фотокопію я передала Аврахову в інституті, де ми разом з ним працювали. Як здається, ця фотокопія не була загорнута в якийсь папір. Не пам'ятаю, чи була якась розмова з Авраховим про повернення цієї роботи чи ні, але він мені її не повернув.

Підпис Коцюби

Запитання св. Аврахову: Що Ви можете пояснити з приводу показів свідка Коцюби, даних нею на очній ставці з Вами?

Відповідь: Покази свідка Коцюби про те, що вона дала мені фотокопію роботи І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» для того, щоб я ознайомився з нею, — я не стверджую.

Як пригадую, в 1966 році напередодні мого від'їзду в м. Ужгород на наукову конференцію до мене звернулася Коцюба і дала невеликий пакунок в якійсь обгортці і попросила передати його комусь із членів чеської делегації на цій конференції, сказавши, що цей пакунок —

від київських товаришів. Не знаючи, що знаходиться в тому пакунку, я передав його в м. Ужгороді Бачі Юрію через Чендея Івана, сказавши, що цей пакунок від київських товаришів. Як пригадується, після повернення до Ніжина, я сказав Коцюбі, що її прохання виконав, тобто передав її пакунок чехам, але чи говорив, що передав його Бачі — не пригадую.

Підпис Аврахова

Запитання до св. Коцюби: Свідок Аврахов заперечує Ваші покази. Що Ви на це можете сказати?

Відповідь: Мої покази на очній ставці з Авраховим і ті, що я дала на допиті 11 грудня цього року про обставини передачі Аврахову фотокопії роботи Дзюби — повністю відповідають дійсності, я ще раз стверджую їх. Ніякого пакунку, як про це говорить Аврахов, для передачі чеським товаришам в 1966 році я не мала і не передавала. Бачу Юрія я не знаю, знайомих в Чехословаччині я не маю.

Фотокопію роботи І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» я дала Аврахову, щоб він з нею ознайомився, про її передачу іноземцям мови не було.

Підпис О. Коцюби

Запитання до св. Аврахова: Що Ви можете доповнити до своїх показів?

Відповідь: Я настоюю на своїх показах про те, що фотокопію роботи Дзюби я одержав від Коцюби в пакеті, вміст якого мені не був відомий, і на прохання Коцюби передав цей пакет Бачі Юрію в м. Ужгороді. Доповнень до своїх показів не маю.

Підпис Аврахова

Свідки Коцюба та Аврахов ще раз заявили, що кожен з них стверджує свої покази, доповнень не мають, запитань один до одного не мають.

Підпис Аврахова

Підпис Коцюби

Протокол прочитала, мої покази записані правильно.

Підпис Коцюби

Протокол прочитав, покази мої записані правильно *Аврахов*

Очну ставку провів: Ст. слідчий слідвідділу КДБ при РМ УРСР майор Підпис (Кольчик).

(Т. 6, арк. 274–279, текст рукописний).

ПОСТАНОВА
про виділення матеріалів

місто Київ

«15» грудня 1972 року

Старший слідчий слідвідділу КДБ при РМ УРСР майор КОЛЬЧИК, розглянувши матеріали кримінальної справи № 55 по обвинуваченню ДЗЮБИ Івана Михайловича, —

ВСТАНОВИВ:

Із матеріалів справи видно, що в 1966 році мешканець м. Києва АВРАХОВ Григорій Герасимович через ЧЕНДЕЯ Івана Михайловича (проживає в м. Ужгороді) передав громадянину Чехословаччини БАЧІ Юрію фотокопію антирадянського документа І. ДЗЮБИ «Інтернаціоналізм чи русифікація?».

Як показав на допиті 11 грудня 1972 року АВРАХОВ вказаний документ він передав за кордон на прохання КОЦЮБИ Олександри Йосипівни, яка мешкає в м. Ніжині Чернігівської області.

Допитана по справі як свідок КОЦЮБА О. Й. на допиті 11 грудня 1972 року показала, що фотокопію роботи ДЗЮБИ «Інтернаціоналізм чи русифікація?» вона одержала в 1968 році від ПОПОВА Павла Миколайовича (помер у 1971 році) і дала її для ознайомлення АВРАХОВУ Г. Г.

Приймаючи до уваги, що матеріали відносно ЧЕНДЕЯ Івана Михайловича, АВРАХОВА Григорія Герасимовича та КОЦЮБИ Олександри Йосипівни потребують[ь] додаткової перевірки, а їх виділення з кримінальної справи по обвинуваченню ДЗЮБИ не може негативно вплинути на повноту, всебічність і об'єктивність її дослідження і вирішення, керуючись ст. 130 КПК УРСР, —

ПОСТАНОВИВ:

Матеріали відносно ЧЕНДЕЯ Івана Михайловича (мешкає в м. Ужгороді), АВРАХОВА Григорія Герасимовича (мешкає в м. Києві) та КОЦЮБИ Олександри Йосипівни (мешкає в м. Ніжині Чернігівської області) виділити із кримінальної справи по обвинуваченню ДЗЮБИ Івана Михайловича і надіслати їх для додаткової перевірки за місцем їх проживання.

СТАРШИЙ СЛІДЧИЙ СЛІДЧОГО ВІДДІЛУ КДБ
ПРИ РМ УРСР — майор
Підпис КОЛЬЧИК¹²

(Т. 6, арк. 281–282, текст машинописний).

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА СВИДЕТЕЛЯ¹³

Доц. Юрий Бача, рожд. 13.5.1932, в Кечковищах, окр. Свидник, был допрошен в Кошицах 30.8 1972 г. в 12.30.

Место жительства — Прешов, ул. Марка Чулена, 27

Место работы и должность — референт Сервотехне Прага, филиал в Прешове.

Удостоверение личности — 453925 ЗС-54

Семейное положение — женат

Допрошен по делу — Ивана Светличного и Ив. Дзюбы (по требованию Генерального прокурора СССР).

Свидетель был тщательно ознакомлен с § 99 уг. к. о запрете допроса, с § 101 ч. I уг. к. о значении свидетельских показаний и последствиях за дачу ложных показаний, с § 103 уг. к. о возможностях дополнения и изменения протокола.

Свидетель был вызван на допрос повесткой от 30.8.1972 г.

ВОПРОС: Отвечайте, где, когда и при каких обстоятельствах вы познакомились с Ив. Светличным? Каковы Ваши взаимоотношения?

ОТВЕТ: Ивана СВЕЛИЧНОГО я знаю с 1964 года, а познакомил меня с ним кто-то из советских граждан в здании Академии наук УССР, г. Киев, ул. Кирова, № 4. Я помню, что Ив. СВЕТЛИЧНЫЙ как раз шел по коридору, его остановил какой-то молодой сотрудник Академии наук и познакомил со мной. За давностью я не помню, говорил ли я тогда с Ив. СВЕТЛИЧНЫМ или нет. Если это был Ив. Светличный, то он выглядел так: высокий, стройный, бледное лицо и выразительные черные усы¹⁴. После этого я больше не встречал Ив. СВЕЛИЧНОГО и ничего не знаю о его преступной деятельности. Не было также и такого, чтобы я получал от самого СВЕЛИЧНОГО или через кого-то от него какую-либо литературу, а особенно литературу самиздата. Это все, что я хотел сказать об Ив. СВЕЛИЧНОМ.

---

¹² На звороті «Постанови» напис від руки: «Матеріали відносно Коцюби в УКГБ по Чернігівській обл., відносно Чендея в УКГБ по Закарпатській області направлені № 6/1896 від 21/ХІІ – 72 р. В оперативний підрозділ КГБ при РМ УРСР відносно Аврахова направлені №6/1913 від 21/ХІІ – 72 р. Ст. слідчий в ОВС УКДБ при РМ УРСР по Тернопільській обл. підполковник Підпис (Бідьовка). 10/І – 73 р.» — С. К.

¹³ Переклад оригіналу протоколу чеською мовою, який зберігається у справі І. Дзюби. — С. К.

¹⁴ Закреслено «брови». — С. К.

ВОПРОС: Отвечайте, когда Вы познакомились с Ив. ДЗЮБОЙ и какие ваши взаимоотношения.

ОТВЕТ: С Ив. ДЗЮБОЙ я познакомился во время моего пребывания в Киеве, в аспирантуре. Это было примерно в 1958 г., тогда я 2–3 раза навещал его в редакции журнала «Вітчизна» (Киев, ул. Орд-жоникидзе, 2). При этих встречах я беседовал с Ив. ДЗЮБОЙ, редактором журнала «Вітчизна» по поводу опубликования моей статьи на литературную тему.

Хочу подчеркнуть, что тогда я ничего не знал об Ив. ДЗЮБЕ, что его отличало бы то ли по политическим, то ли по другим взглядам от других советских людей, с которыми я поддерживал отношения. К дальнейшему нашему контакту с Ив. ДЗЮБОЙ дошло только летом 1965 г., когда я был руководителем туристической группы студентов Прешовского философского факультета. От советского гражданина Юрия БАДЗЯ я узнал, что именно в тот день именины ДЗЮБЫ. В связи с этим я подождал ДЗЮБУ после рабочего дня на улице Леонтовича. А оттуда мы все вместе Юрий БАДЗЯ, его жена, Иван ДЗЮБА и я пошли в ресторан на проспекте Шевченко (кажется, в доме № 10). Там к нам присоединились 2, 3 его знакомых и мы все отмечали именины И. ДЗЮБЫ. Были мы там час или два.

Я также подписывал в Прешове для Ив. ДЗЮБЫ журнал «Дукля», который посылал ему в течение нескольких лет. Я это делал, не стремясь получить от Ив. ДЗЮБЫ какое-нибудь вознаграждение. Кроме этого, я послал Ив. ДЗЮБЕ несколько поздравительных открыток (к Новому году, 1-му Мая и т. д.), а также одно или 2 письма. В одном из них, примерно, в 1967 году, я предложил ему соавторство в одной литературно-исторической статье из истории укр. культуры. Об этом я говорил также с Ив. ДЗЮБОЙ лично в 1965 году. Кроме этого, я послал ему также несколько книг чехословацкого издания как календарь, Шевченковский сборник и др. Названия других книг я не помню.

ВОПРОС: Какую литературу, рукописи, печатную литературу или фото пленки Вы получали от Ив. ДЗЮБЫ? Когда и с какой целью? Кто автор этих документов и где они в настоящее время находятся?

ОТВЕТ: Я не получал от Ив. ДЗЮБЫ никаких рукописей, печатных листов или фото пленок ни на одной из наших встреч. Некоторые его работы, например, «Шевченко и Петефи» (70 печатных листов), «Животворящий и очистительный огонь» (10–15 страниц) я получил по почте из Праги от Зины БЕРЕЗОВСКОЙ. От нее же позже я получил полномочия Ив. ДЗЮБЫ на получение гонорара за вторую названную мной работу, которая была напечатана в журнале «Дукля». Но сейчас я не помню, был ли выплачен Ив. ДЗЮБЕ гонорар и каким способом это было сделано. Другие материалы от Ив. ДЗЮБЫ даже через треть

лицо я не получал. На вопрос, где находятся названные мной работы ДЗЮБЫ, я могу сказать, что работа «Шевченко и Петефи» была опубликована в сокращенном виде в научном сборнике ФФ в Прешове (т. наз. Шевченковский сборник), а рукопись этой работы до 1972 года находилась у меня, а в апреле 1972 г. я передал ее органам госбезопасности ЧССР. Другая рукопись, которая должна была напечатана в «Дукле», должна находиться в архиве редакции «Дукля».

ВОПРОС: Что Вам известно о написании и распространении Ив. Дзюбой его работы «Интернационализм или русификация?», а также о других материалах клеветнического, антисоветского содержания?

ОТВЕТ: Работу Ив. Дзюбы «Интернационализм или русификация?» я получил в мае 1966 г. в Ужгороде от Ив. ЧЕНДЕЯ в форме фотокопий печатных листов. Это я привез в ЧССР, прочитал и отдал П. МУРАШКО, который занимался вопросом перепечатывания этого произведения, фотокопию рукописи я позже вместе с П. МУРАШКО отдал Любе БАБОТОВОЙ, которая должна была переслать ее со своими родственниками в Америку. О дальнейшей судьбе этого документа у меня нет точных сведений и мнения об этом расходятся. Никаких других материалов Ив. ДЗЮБЫ клеветнического и антисоветского характера я не знаю.

ВОПРОС: Какие взгляды антисоветского, клеветнического характера высказывал Вам Ив. Дзюба?

ОТВЕТ: Мы только один раз беседовали с Ив. ДЗЮБОЙ и было это на его именинах в Киеве в 1965 году. В разговоре принимало участие человек 6–8 и сидели мы в ресторане, как я уже говорил, час или два. Т. к. это были именины, то в основном провозглашались тосты и говорили об Ив. ДЗЮБЕ. Еще я припоминаю, что Ив. ДЗЮБА критически высказался о работе редакторов и работников-чиновников. Кто-то из присутствующих тогда обратил внимание ДЗЮБЫ на то, чтоб он был более сдержанным в высказываниях, на что Ив. Дзюба ответил, что если кого-то это касается, то пусть знает его мнение. Я знал тогда, что ДЗЮБА болен ТВС и решил, что он, зная серьезность своей болезни, не хочет кривить душой в своих суждениях. Во время разговора ни национальный вопрос в СССР, ни вопрос о работе «Интернационализм или русификация?» не обсуждался. По этим темам Ив. ДЗЮБА ничего не говорил. В разговоре тогда вспоминали различные встречи и ситуации в Киеве, которые были известны присутствующим, но я в этих разговорах участия не принимал.

ВОПРОС: Хотите ли Вы изменить что-либо в протоколе?

ОТВЕТ: Нет, я сказал обо всех фактах и обстоятельствах и мне больше нечего добавить.

Протокол закончен в 15.00.

Свидетель после оглашения протокола заявил, что полностью с ним согласен. От возмещения затрат отказывается.

СЛЕДОВАТЕЛЬ   ПРОТОКОЛИСТКА   СВИДЕТЕЛЬ
Майор ГРИВНЯК   ШАФАРОВА   БАЧА

Перевела: РУДЬКО Підпис

Протокол заверен краевым прокурором и печатью краевой прокуратуры г. Кошице.
Підпис Рудько.

(Т. 3, арк. 254–258, текст машинописний).

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА СВИДЕТЕЛЯ¹⁵

В Кошицах 7 августа 1972 года в 8.15 Д-ра МУШИНКИ Микулаша, родился 20-2-1936 г. в Курове окр. Бардейов.

Предыдущие имя и фамилия — нет
Адрес — Прешов, ул. Горького, № 13
Временный адрес — нет
Занимаемая должность — г. Прешов ФФ УПИШ, научный работник.
Удостоверение личности — № 653651 КП-70
Семейное положение — женат.
Допрошен по делу Ивана Михайловича ДЗЮБЫ по требованию Генеральной Прокуратуры СССР.

Допрашиваемый был ознакомлен с содержанием § 99 о значении показания свидетелей, разъяснена сущность § 101, который применяется за ложные показания, а также § 103, согласно которого вносятся поправки в протокол.

Свидетель явился к допросу по приглашению 4-8-72 г.

После ознакомления с сутью допроса свидетель заявил:

---

¹⁵ Переклад оригіналу протоколу чеською мовою, який зберігається у справі І. Дзюби. — С. К.

ВОПРОС: Знаете ли Вы Ивана Михайловича Дзюбу? Расскажите когда, где и при каких обстоятельствах Вы с ним познакомились и каковы ваши взаимные отношения?

ОТВЕТ: Ивана Михайловича ДЗЮБУ я знаю, познакомился с ним лично в 1965 г. во время учебы в Киеве в университете им. Т. Г. Шевченко. Если не ошибаюсь, это было в библиотеке, где я почти ежедневно занимался. Затем мы встречались еще раза три или четыре. Эти встречи были иногда случайными, а иногда по договоренности. С тех пор я с Дзюбой лично не встречался и не поддерживал с ним письменной связи. Припоминаю, что я ему один или два раза отправлял открытку к какому-то празднику.

ВОПРОС: Передавал ли Вам Иван Михайлович ДЗЮБА какой-нибудь материал? Если да, укажите когда, где и с какой целью, кто был автором тех документов, каково было их содержание и где этот материал находится в данное время?

ОТВЕТ: Иван ДЗЮБА мне передал один только материал, и это его подробное личное письмо в ЦК КПСС, в котором он указал на некоторые недостатки в государственной и культурной политике на Украине. Это письмо он мне дал по моей собственной просьбе. Я заверил его, что этим письмом не буду злоупотреблять, а познакомлю с ним только некоторых партийных деятелей у себя дома. Точно уже не помню, о существовании этого письма я узнал от Ивана ДЗЮБЫ или от кого-то из своих знакомых. Подробно об этом я рассказал советским органам КГБ в декабре 1965 года. Эти материалы Иван ДЗЮБА лично мне передал (я имею ввиду один этот документ) в конце ноября или в начале декабря 1965 года в квартире М. Коцюбинской. Ни я, ни Иван ДЗЮБА не считали этот документ антисоветским. Лично я считал попыткой исправить некоторые неполадки со времени культа личности.

Насколько я помню, в первой части этого письма, которое имело 120 страниц, были рассмотрены воззрения Ленина по национальному вопросу в СССР и ДЗЮБА высказывал свое согласие со взглядами Ленина. Далее говорилось о нарушении ленинских принципов в национальной политике во время культа личности и о существовании некоторых этих искажений в период написания данного письма. Полностью письмо я не прочитал, т. к. во время проверки на границе оно было у меня конфисковано советскими органами. Как я уже выше упоминал, это письмо я хотел доставить в ЧССР только лишь по той причине, что хотел дать почитать его некоторым партийным деятелям, конкретно тов. КАПИШОВСКОМУ, который в то время был членом Национального Собрания. С Иваном ДЗЮБОЙ мы вообще не говорили о том, что это письмо следовало бы отправить в западные

капиталистические государства с целью опубликования его там. Кроме того, никаких писем и никаких других материалов Иван ДЗЮБА мне не передавал.

ВОПРОС: Известно ли Вам как Иван Мих. ДЗЮБА вырабатывал и распространял свой труд «Интернационализм или русификация?» и другие материалы клеветнического и антисоветского характера?

ОТВЕТ: Мне ничего неизвестно о том, что Иван ДЗЮБА распространял и писал антисоветские материалы. Только знаю, что его труд «Интернационализм или русификация?» был издан на Западе. Каким образом этот материал попал туда, — я не знаю.

ВОПРОС: Высказывал ли Иван ДЗЮБА перед Вами антисоветские и клеветнические взгляды? Если да, то скажите, когда, где и каковы были его взгляды?

ОТВЕТ: В беседе со мной Иван ДЗЮБА всегда выступал, как защитник марксистско-ленинских мировоззрений и он искренне хотел устранить ошибки прошлого. Ни единого случая я не припоминаю, чтобы Иван ДЗЮБА высказывал какие-либо антисоветские или антикоммунистические взгляды.

ВОПРОС: Расскажите, как И. Дзюба характеризовал национальную политику в СССР и прежде на Украине?

ОТВЕТ: Как я уже говорил, в разговоре со мной ДЗЮБА выступал как поборник марксистско-ленинской идеологии. Ему не нравились некоторые отклонения в национальной и культурной политике того периода.

Например, что в школах мало уделяется внимания изучению украинского языка, истории Украины и т. д., что во всех или в большинстве центральных органах или учреждениях на Украине говорят на русском языке, а не на украинском, что в высших учебных заведениях в большинстве случаев читают лекции на русском языке и т. д.

В заключении я хочу исправить свой ответ по первому вопросу в том смысле, что впервые я встретился с Иваном ДЗЮБОЙ в ноябре 1965 года, у него на квартире по случаю празднования дня рождения его дочери, куда меня привел Зиновий АНТОНЮК.

По второму вопросу вношу следующее исправление: письмо было адресовано не в ЦК КПСС, а первому секретарю ЦК Украины т. Шелесту. Вместе с письмом ДЗЮБА передал мне несколько стихотворений Л. ЧЕРЕВАТЕНКО. Это все, что я могу по этому вопросу сказать.

Протокол окончен в 9.50.

Свидетель попросил, в связи с существующим положением оплатить ему проезд.

Вышеупомянутому был оплачен проезд из Прешова до Кошиц в сумме 20 крон.

После ознакомления с протоколом, который был продиктован вслух, свидетель заявил, что с содержанием протокола согласен, а поэтому дополнять и изменять ничего не будет.

СЛЕДОВАТЕЛЬ	МАШИНИСТКА	СВИДЕТЕЛЬ
Пор. ЮРКО	ШАФАРОВА	Д-р МУШИНКА М.

Протокол заверен краевым прокурором и печатью краевой прокуратуры г. Кошице.

Перевела переводчица: РУДЬКО Підпис

(Т. 3, арк. 210–213, текст машинописный).

ОБЪЯСНЕНИЕ

Гражданина ЧССР Мушинки Миклоша Ивановича, у которого при таможенном досмотре обнаружены и изъяты документы, которые он пытался нелегально провезти в Чехословацкую республику.

ВОПРОС: 13 декабря 1965 года при таможенном досмотре на станции Чоп у Вас обнаружены документы, которые Вы пытались нелегально вывезти в Чехословацкую республику. Дайте пояснения, откуда и при каких обстоятельствах к Вам попали эти документы.

ОТВЕТ: Изъятые у меня документы я получил в городе Киеве от своих знакомых.

Документ под названием «Первому Секретарю ЦК КП Украины, члену Президиума ЦК КПСС тов. ШЕЛЕСТУ П. Ю.» на 143 листах машинописного текста я получил от Ивана Дзюбы 4 декабря 1965 года при следующих обстоятельствах.

Приблизительно в 14 часов мы встретились с ним возле кинотеатра им. Франко и пошли в ресторан «Лейпциг». Впервые с Дзюбой я познакомился примерно за неделю до этого у него на квартире, куда меня привел Зиновий Антонюк, где в этот день отмечался день рождения дочери Дзюбы. В качестве гостей у Дзюбы тогда присутствовали: Стус, Сверстюк, Коцюбинская Михайлина, Светличная Надежда, жена Светличного Ивана, Сергиенко, Фененко, Якутович, Драч Иван с женой и сыном, Антоненко-Давидович. А еще раньше Антонюк мне говорил о том, что Иван Дзюба готовит какой-то документ в ЦК КП Украины, в котором он намерен изложить свои взгляды по национальному вопросу в настоящий период. Я попросил Анто-

нюка, чтобы дали мне этот документ. Антонюк пообещал поговорить с Дзюбой.

После окончания семейной вечеринки Дзюба провожал меня до троллейбусной остановки. Я сказал Дзюбе о том, что я слышал о документе, который он готовит в ЦК КП Украины. Дзюба заявил мне, что он действительно длительное время работает над документом, в котором хочет показать историю развития национального вопроса на Украине и о нарушениях в ряде случаев ленинских норм национальной политики. Я попросил Дзюбу дать мне этот документ с тем, чтобы я вывез его в Чехословакию. Дзюба предупредил меня, что это опасно, поэтому он боится как-бы не было каких-то действий. Я заверил Дзюбу, что я провезу его так, что об этом никто не будет знать, а дома покажу его Капушевскому Василию — Председателю Центрального Комитета культурного Союза украинских трудящихся, депутату Словацкой Народной Рады, декану кафедры марксизма-ленинизма при Высшей школе в Кошицах.

Я говорил Дзюбе, что возможно Капушевский ознакомит с этим документом членов ЦК Коммунистической партии Чехословакии, чтобы они подсказали Советскому правительству обратить внимание на нарушения национальной политики на Украине. Дзюба сказал, что было бы очень хорошо, чтобы руководители Чехословакии познакомились с этим документом и подсказали советским руководителям, потому, что я не уверен в том, что этому документу в ЦК КП Украины придадут серьезное значение. Возможно, прочитает 2–3 человека, и они призадумаются над теми явлениями национальной жизни, которые происходят на Украине. Тут же Дзюба заметил, что документ этот еще не готов и как только он его закончит, то в четверг передаст мне.

При встрече с ним в четверг он мне этот документ не передал, а передал в субботу 4 декабря 1965 года ¹⁶, о чем указывалось выше. Дзюба попросил меня зайти вечером 4 декабря 1965 г. на квартиру Коцюбинской Михайлины. Когда я в 7 часов вечера зашел к ней на квартиру, там уже был Иван Дзюба. Здесь Дзюба и передал мне этот документ в присутствии Коцюбинской Михайлины. Знала ли она о содержании документа, мне не известно. Этот документ я никому не показывал и сам до конца не прочитал.

Тогда же Дзюба дал мне ряд стихов Леонида Череватенко, отпечатанных на пишущей машинке на 29 листах. Указанные стихи были изъяты у меня при дополнительном таможенном досмотре 15 декабря 1965 г.

---

¹⁶ Насправді, це була якраз субота. — С. К.

Остальные документы и стихи я получил от Зиновия Антоныюка в разное время в период между 20 ноября и 1 декабря 1965 г.:

«Выступление Ивана Дзюбы на вечере, посвященном 30-летию со дня рождения Василия Симоненко», на 10 листах;

Документ под названием «До всіх людей доброї волі»;

Копия постановления о производстве обыска у Караванского, на 1 листе;

Документ, написанный Караванским, который начинается «Уважаемый товарищ, представьте себе, что Вы следователь КГБ...», на 2 листах;

«Прокурору Украины от гр-на Караванского», на 3 листах;

Редактору газеты «Радянська Україна» от гр-на Караванского, датируемое 15 ноября 1965 года, на 1 листе;

«Промова Дуайта Эйзенхауэра на открытии памятника Тарасу Шевченко в Вашингтоне», на 1 листе;

Стихотворение Павла Мовчана «Ярчук»;

Василия Голобородько — «Нитяний заєць».

Кроме того, я получил от Зиновия Антоныюка его рукописный текст на 4 листах под названием «Великоросійські діячі про українське питання», а также собственноручно исполненный текст «Виповідь матері Василя Симоненка — Щербань Г. Ф. за підписью Симоненкове покоління».

Зиновий Антоныюк рекомендовал мне с указанными документами ознакомить моих друзей и кто является их авторами, Антоныюк мне не говорил.

Изыятые у меня при таможенном досмотре документы:

«Переписка Лобка с писателем Рыльским», на 30 листах машинописного текста;

«Про культуру народного побуту» на 19 листах машинописного текста за подписью Бориса Диктаріва, Ростислав Радченко, Василь Скрипка, Микола Холодний, я получил от канадского гражданина Коляски в мае 1965 года в гор. Киеве.

Кроме этих документов я от Коляски тогда же получил документ под названием «3 приводе процесу над Погружальським» и еще несколько документов, названия которых я сейчас не помню (всего 7–8 документов), все они сейчас находятся у меня на квартире в гор. Пряшево и я обещаю добровольно их выдать органам госбезопасности.

Из числа документов, полученных от Коляски, 3 документа: «3 приводе процесу над Погружальським», «Про культуру народного побуту», переписка Лобка с писателем Рыльским», выезжая из Киева в Пряшево в июне 1965 года, я оставил на квартире у Валентины

Мотренко, ее муж Романишин Михаил, работает в Министерстве культуры художником. Остальные документы я увез в Чехословакию.

Отдавая документы Валентине Мотренко, я попросил ее, чтобы она никого с ними не знакомила, а вернула их мне, когда я вторично найду к ней.

В ноябре 1965 года по приезде в Киев я все эти три документа получил от Валентины Мотренко, два из них изъяты у меня при таможенном досмотре, а третий документ под названием «З приводу процесу над Погружальським» я заложил в конверт, запечатал его и отдал венгерскому аспиранту Паеку Иштвану, который выезжал в Венгрию с тем, чтобы он из Венгрии отправил его в Чехословакию на имя Юрия Бачи. В этот же конверт я вместе с документом «З приводу процесу над Погружальським» вложил документ «Звернення до комуністичних партій світу», автором которого является Караванский. Венгерский аспирант Паек о содержании вложения в конверт не знал.

Во время таможенного досмотра у меня не были изъяты несколько стихов, напечатанных на машинке, которые я получил от Антонюка. Я их не читал, поэтому о содержании их ничего не могу сказать. Текст этих стихов я сжег в гостинице «Украина» в г. Чоп.

Во время таможенного досмотра у меня изъят один лист машинописного текста — начало статьи Ивана Дзюбы «Шевченко и Хомяков», указанную статью я получил от Дзюбы на квартире у Коцюбинской Михайлины 4 декабря 1965 года. Статью эту я не читал и весь текст ее, за исключением одной страницы, я также сжег в гостинице «Украина» в гор. Чоп.

В отношении рукописного текста под названием «Народна освіта і школи на Закарпатті і на Пряшівщині» могу дать следующие пояснения: автором настоящей работы является профессор Киевского университета Андрей Бондар. Он мне дал указанный машинописный текст для того, чтобы я передал его доценту Пряшевского университета Андрею Чуме. При этом он имел в виду, что Андрей Чума дополнит настоящую работу и таким образом выступит ее соавтором.

Изъятые у меня стихи под названием «Країна колядок» на 42 листах, я получил от Зиновия Антонюка в гор. Киеве вместе с другими документами с тем, чтобы я мог ознакомить с ними своих друзей, кто автор этих стихов, мне неизвестно. Находящиеся среди изъятых у меня документов два письма написаны профессором Бондарем своим знакомым в Пряшево Михаилу Ричальди и Андрею Чуме. Вез я их для того, чтобы вручить их этим лицам.

В отношении канадского гражданина Коляски могу пояснить следующее: познакомился я с ним в мае 1965 году в гор. Киеве по реко-

мендации научного сотрудника Киевского института искусствознания, фольклористики и этнографии доцента Яценко Михаила Трофимовича. С Коляской мы встречались 5–6 раз. Во время этих встреч мы обсуждали состояние национального вопроса на Украине. Коляско считал, что национальный вопрос на Украине решается неправильно и в ряде случаев допускается нарушение ленинских норм в национальной политике. Он намеревался по возвращении в Канаду информировать об этом руководство канадской компартии, поэтому считал необходимым иметь данные, подтверждающие эти нарушения ленинских норм в национальной политике.

Считаю необходимым указать, что с Коляско я встречался как с членом канадской компартии, обучавшимся в то время в Высшей партийной школе при ЦК КП Украины. Как правило, с Коляско мы вели разговор на улице, так как он боялся, что наши разговоры могут быть подслушаны техникой.

Давая мне документы, Коляско просил переслать их ему из Чехословакии в Канаду. Сам он боялся их везти с собой, так как опасался, что они у него будут обнаружены и изъяты при досмотре.

Кроме того, он рекомендовал мне познакомиться с этими документами работников партийных органов Чехословакии для соответствующего реагирования с их стороны.

Перед моим отъездом из Киева в июне 1965 года Коляско говорил мне, что он возможно приедет в Прагу и там с ним мы встретимся. Я не имел желания встречаться с Коляско в Чехословакии, поэтому примерно в то время, когда он должен был приехать в Прагу, я специально выехал из Пряшева, чтобы он не сумел меня разыскать.

Поведение и отдельные высказывания Коляско меня как-то настораживали, поэтому я ему документы не выслал, так как считал, что он может втянуть меня в какую-то авантюру. Однако в сентябре 1965 года я написал Коляско краткое письмо. На это письмо я получил ответ от Коляски, которые прилагаю. Этот ответ Коляски я привез с собой в гор. Киев и ознакомил с ним Зиновия Антонюка.

12 ноября 1965 года я из гор. Киева направил письмо в Чехословакию своему знакомому Ивану Реваку. В конверт этого письма я вложил письмо для Коляски, написанное мною в гор. Киеве. Копия этого письма хранилась у меня и при таможенном досмотре обнаружена не была, и я добровольно предъявил ее органам госбезопасности (прилагается).

Направляя письмо Коляске такого содержания, я рассчитывал, что оно заинтересует Коляску и он в своем ответе откроет свое подлинное лицо. При этом я ставил цель еще раз проверить, кто же такой Коляско и какое его политическое лицо. Мое письмо Коляске читал

Антонюк Зиновий и одобрил текст этого письма, хотя не знал, с какой целью я его направляю.

Коляско в Киеве водил меня на квартиру к Марии Ивановне Курской-Досвитной, проживающей по ул. Ленина № 68, кв. 73. Она является женой писателя Досвитного, репрессированного в свое время. В это же день я был с Коляско на квартире гражданки Стрелец-Косинко Галины Михайловны¹⁷. Она является матерью репрессированного в свое время писателя Косинки. Целью посещения нами указанных женщин мне неизвестна. Были мы у них недолго, разговор велся бытового характера, не представляющий интереса.

Объяснение от гражданина Чехословакии МУШИНКИ отобрали:

ОТ КГБ ПРИ СМ УССР *Підпис* (КОЧЕРГА)
ОТ МВД ЧССР *Зейкан*

17 декабря 1965 г.

Объяснение с моих слов сделано правильно, 17-го декабря Мушинка

(Т. 3, арк. 130–134, текст машинописный).

Заявление

в органы государственной безопасности от гражданина
Чехословацкой Социалистической Республики
Микулаша Мушинки

Я, Микулаш Иванович Мушинка, аспирант-заочник Киевского государственного университета, член Коммунистической партии Чехословакии с 1956 г., хочу сделать перед органами безопасности следующее заявление.

Я по национальности украинец и моей заветной мечтой было побывать на Украине. Эта мечта сбылась в 1964 г., когда мне Советское правительство предоставило право быть аспирантом-заочником Киевского госуниверситета.

Приехал я в Киев в октябре месяце и, как украинец, был удивлён тем, что в столице Украины большинство людей разговаривает на русском языке. Ещё больше я был удивлён тем, что на русском языке разговаривают коренные украинцы. При встречах со студентами, ас-

---

¹⁷ Насправді йшлося про Тамару Михайлівну Мороз-Стрілець, дружину Г. Косинки. Мати письменника — Наталя Косинка. — С. К.

пирантами и другими молодыми людьми я часто говорил на национальные темы, вызывая собеседников к уважению украинского языка.

Одна из таких встреч была у меня в Музее Ивана Макаровича Гончара, одного из самых крупных энтузиастов собрания музейных ценностей украинской культуры. На этой случайной встрече принимало участие около 10 молодых людей. Я много говорил об национальной политике Чехословакии, явно критикуя (а, может быть, и преувеличивая) недостатки советской национальной политики. После этой встречи (о ней я позже написал статью в журнале «Дружно вперед») я записал адреса нескольких хлопцев и выслал им из Чехословакии ж. «Дуклю» и др. наши издания. Я не думал своими беседами и воззваниями настраивать молодых людей против советской власти¹⁸ и очень жалею о том, что мои слова некоторые люди приняли именно так и пошли даже в разрез с советскими законами.

В 1965 г. в апреле месяце я приехал на Украину второй раз. Тогда я встретился с канадским гражданином Иваном Коляской, который после нескольких встреч¹⁹ заставил меня засомневаться в правильности советской национальной политики на Украине. От него я взял несколько антисоветских документов, которые повёз с собой в Чехословакию. О своих связях с Коляской я рассказал в специальном²⁰ объяснении. Хочу только добавить, что тогда я недооценивал преступности своего поступка и сегодня раскаиваюсь²¹ в том, что сделал его. Очень жалею, что в это грязное дело втянул и ни в чем невинную Валентину Мотренко, которой дал укрыть такую погань, как «3 приводу процесу с Погружальским» и 2 иные «документы». Верю, что его дружба ко мне и боязнь, чтобы мне не повредить, не позволила ей сдать эти документы органам безопасности.

В ноябре месяце этого года я приехал в Советский Союз в третий раз. На этот раз ближе познакомился с Зиновием Антонюком, от которого набрал целый ряд «документов» с целью нелегального перевезения через советскую границу в Чехословакию. С Зиновием было у нас много разговоров о национальном вопросе. По его мнению, надо обратить внимание братских коммунистических партий на неправильность национальной политики на Украине. Я обещал ему похлопотать по этому делу перед чехословацкими партийными органами с тем, чтобы «поднять шум». Но теперь вижу, что никакого шума поднимать не надо, потому что на Украине никто никому не мешает разговаривать на родном языке, посылать детей в украинские школы, детские

¹⁸ Закреслено «строя». — С. К.

¹⁹ Закреслено «убеди». — С. К.

²⁰ Закреслено «заявлении». — С. К.

²¹ Закреслено «что». — С. К.

сады, писать и издавать украинские газеты, книги и т. п. А если случаются недостатки, то для этого есть местные власти, депутаты советов разных степеней и т. п. и не ЦК Компартии Чехословакии, Канады или Италии решать вопрос украинских школ, печати и т. п.

То же самое хочется сказать и по адресу Ивана Дзюбы, от которого я взял копию его «письма» Центр. Ком. КП Украины с тем, чтобы нелегально перевезти его через границу и познакомить с его содержанием государственные партийные органы ЧССР.

В течение трех моих поездок я встречался с молодыми людьми и говорил очень откровенно по этим вопросам. Часто ради дешевого эффекта, мнимого «геройства» я противопоставлял внутреннюю политику Советского Союза и Чехословакии, чрезмерно критикуя первую и «выхваляя» вторую. Этими разговорами я завоёвывал определенную популярность, главным образом в кругах студентов, интеллигенции, среди которых я больше всего вращался. Иногда я, не понимая сути дела, прямо вызывал протестовать против «незаконных» арестов и т. п. Теперь я вижу, что такими разговорами я натворил много зла и, не осознавая этого, подкладывал полена на огонь буржуазным националистам — внутренним и внешним. Так, например, З. Антонюк и др. рисовали мне Караванского как настоящего советского человека, который, не взирая ни на что, борется за правду, за справедливое дело украинского народа. Только от работников КГБ я узнал, что Караванский — дезертир²², шпион, осужденный советскими органами на 25 лет и преждевременно амнистированный. Мне до боли стыдно, что я, чехословацкий коммунист²³, призывал к защите такого человека и вез письма²⁴, обращения и призывы в Чехословакию.

Часто я в разговоре с молодыми людьми аргументировал свои высказывания фактами²⁵ с жизни украинского населения Чехословакии, замалчивая при этом разницу между советской и чехословацкой действительностью. Так, напр.,²⁶ я подчеркивал факт, что ЦК Компартии ЧСР в 1952 г. постановил перевести все²⁷ русские школы в Восточной Словакии (около 350) на украинский язык обучения, но замалчивал при этом, что единственный выход, так как русского языка население буквально не понимало. Так само любил я (не без успеха) сравнивать соотношение русского и украинского с чешским и сло-

---

²² В оригіналі «дессертир». — С. К.

²³ Слова «чехословацкий коммунист» вписано сверху тексту. — С. К.

²⁴ Закреслено «в Чехословакию». — С. К.

²⁵ Закреслено «взятыми». — С. К.

²⁶ Далі ретельно закреслено слово. — С. К.

²⁷ Закреслено «школы из». — С. К.

вацким языком, «забывая», что Чехословакия в основном, двухнациональная страна, СССР — многонациональная и что тут никакого знака равенства быть не может. Часто я даже хвастался этими связями с заграницей, гл. образом с Коляской.

Ведя такие²⁸ и им подобные разговоры, я не подозревал, что ними засеваю в душах молодых людей зерно национальной ненависти к русскому языку, к русскому народу и к русской культуре, которые всегда любил и уважал.

Но больше всего зла я натворил распространением и вывозом нелегальной «литературы», т. е. рукописной и машинописной чепухи, из Советского Союза. Советские органы приняли меня в аспирантуру, раскрыли передо мной двери всех библиотек, архивов, дали стипендию, общежитие, дали возможность печатать свои статьи в советских журналах. Украинские специалисты-фольклористы десятки часов посвящали консультациям со мной²⁹.

Мне до боли стыдно, что вместо благодарности за этот радушный и гостеприимный приём, я полетел на удочку буржуазно-националистическим тенденциям, и, по сути дела, занялся антисоветской деятельностью.

За свой поступок я готов принять справедливое наказание, но прошу, чтобы мне была дана возможность своим поведением, жизнью и работой искупить свою вину и доказать, что не такой уж я плохой человек.

В заключение хочу добавить, что я впервые тут встретился с органами государственной безопасности. Работников безопасности я всегда, почему-то, представлял себе людьми чуть не с дубинкою в руках, стремящимися во что бы то ни стало «утопить» виновника. На собственном опыте я убедился в противоположном. Во время бесед³⁰ со мной работников КГБ при СМ ССР и МВД ЧССР обращались чрезвычайно гуманно и корректно, ни разу не повышая голос и не унижая моего человеческого достоинства. Я понял, что задача советской государственной безопасности³¹ — прежде всего помочь заблудившемуся человеку, а не погубить его, и в том преимущество советского правосудия над судом любой иной страны.

Какое бы наказание меня ни ждало, я заявляю, что расследование моего преступления будет для меня самой лучшей политической школой.

17 дек. 1965 г.

Микулаш Мушинка

²⁸ Закреслено «разговоры». — С. К.

²⁹ Далі ретельно закреслено слово. — С. К.

³⁰ Закреслено «расследования надо». — С. К.

³¹ Далі закреслено. — С. К.

Заявление гр. Мушинки приняли:
От КГБ при СМ УССР Кочерга Підпис
От МВД ЧССР Зейкан Підпис

(Т. 3, арк. 135–140, текст рукописний, синім чорнилом).

До Комітету Державної Безпеки
при Раді Міністрів УРСР
гр-на Дзюби Івана Михайловича,
що мешкає в м. Києві,
вул. Земська, 4–12, кв. 97

ПОЯСНЕННЯ

У розмові зі мною 20-го серпня 1966 р. Голова Комітету Держбезпеки при Раді Міністрів УРСР тов. Нікітченко В.Ф. повідомив мене про те, що 4-го грудня 1965 р. на чехословацько-радянському кордоні у чехословацького громадянина Мушинки Миколи було знайдено і вилучено примірник мого «Листа до ЦК КПУ», якого Мушинка нібито одержав від мене. Мені запропоновано пояснити цю справу.

Мушу сказати, що я справді дав Мушинці Миколі примірник «Листа». З Мушинкою М. я познайомився під час його останнього приїзду до СРСР у листопаді минулого року. До того знав його ім'я як автора багатьох літературознавчих і фольклористичних статей в українській пресі Чехословаччини, з повагою ставився до того, як до кваліфікованого і сумлінного фахівця. При особистому знайомстві Мушинка також справив на мене гарне враження людини серйозної, щиро зацікавленої справами української культури. Тому я ознайомив його з своїм «Листом», а коли він сказав, що на цьому матеріалі можна було б видати брошуру чи книжечку на тему «Марксизм-ленінізм про національне питання» (у серії популярних книжок суспільних питань, які видає українське видавництво в Пряшеві), я запропонував йому взяти з собою примірник «Листа», щоб ознайомившись з ним ³², працівники видавництва могли вирішити це питання. Малося на увазі, що я як автор, звичайно, переробив би текст для видання після того, як М. Мушинка повідомив би мене про принципову згоду видавництва і про його бажання. Очевидно, частина «критична» відпала б, а в основу книжечки могли б лягти перші розділи, в яких викладаються погляди на національне питання Маркса,

---

³² Закреслено «прав». — С. К.

Енгельса, Леніна та інших теоретиків і практиків комунізму. Перероблений варіант рукопису я мав би віддати М. Мушинці в його наступний приїзд (який він планував на червень 1966 р.) чи вислати поштою.

Я не бачив і не бачу нічого поганого в тому, щоб моя робота друкувалася в українській пресі братньої Чехословаччини (де вже побачив світ ряд моїх статей), а значить і в тому, що віддав свій матеріал М. Мушинці.

Мені ставили питання: чому я віддав «Листа» М. Мушинці в кінці листопада чи на початку грудня 1966 р., а до адресату — до ЦК КПУ — «Лист» був відправлений лише через місяць 3 січня 1966 р. Це пояснюється так. Перечитуючи і критично оцінюючи свій «Лист» перед відправкою до ЦК, я вирішив значно розширити і доповнити його новим матеріалом. Ця робота (а потім новий передрук) зайняла в мене ще місяць. Це останній варіант «Листа» мав уже майже на сотню сторінок більше за перший.

На закінчення хочу ще раз підкреслити, що М. Мушинка взяв «Листа» тільки на моє прохання, а сам ніякої ініціативи в цьому відношенні не виявляв.

І. Дзюба

24.VIII – 66.

(Т. 3, арк. 141–143, текст рукописний, синім чорнилом, на трьох арк.).